

Bét HaKneszet – A gyülekezet háza¹

Wintermantel Balázs

„Aki a Felségesnek rejtekében lakozik, a Mindenhatónak árnyékában nyugszik az.” (Zsolt 91,1.)

Szeretettel ajánlom az írást az Agapé Pünkösdi Gyülekezetnek.

Bevezetés

A Thököly út és a Dózsa György út kereszteződésénél (a Dózsa György út² 7. szám alatt³) lévő százéves bérház a külseje alapján semmiben nem különbözik a környező épületektől. Belülről azonban érdekes titkokat sejtet. A háromemeletes, környezetéből ki nem tűnő homlokzata még a lakáskeresők figyelmét sem nagyon kelti fel, az udvarát azonban élő fák népesítik be. Az udvar másik végén, a bejáratnál szemben, egy nagy, kétszárnyú, kopott fakapu látható, amelyen akár egy lovas fogat is áthaladhatna. A nagykaput egy kis, emberi közlekedésre kialakított faajtó tagolja, amely egy jóval kisebb másik udvarra vezet, ahol egy jellegében még egyszerűbb, jelentéktelennek tűnő 245 m²-es,⁴ téglatest formájú, épület áll, az Agapé Pünkösdi Gyülekezet⁵ imaháza.⁶

¹ Másként: a találkozás háza, a zsinagóga (héber).

² A Dózsa György út az ötvenes évek kerülethatar-módosításai következtében került el a VII. kerületi Erzsébetvárostól Zuglóhoz, s az 1860-as évektől az 1945-ös átnevezéséig Aréna útnak hívták. Az épület címe így Aréna út 7. volt.

³ Az épület bejáratát egy, az 1990-es évek végén történt átalakítás során a XIV. ker., Thököly út 46/b. szám alá helyezték át. Ezért az ma már csak innen közelíthető meg.

⁴ Tulajdoni lap. Budapest Főváros Kormányhivatala XIV. Kerületi Hivatala. 1146. Budapest XIV. ker., Dózsa György út 7. sz., fszt. 14.

⁵ A közösség a Magyar Pünkösdi Egyház tagja. A Szentlélek ma is közölt ajándékaira különös hangsúlyt fektető neoprotestáns, evangéliumi pünkösdi – ún. karizmatikus – mozgalom magyarországi megalakulása az 1920-as évekre tehető. Az I. világháború után az Amerikába kivándorolt magyarok közül hazatérő hívők missziója nyomán, egymástól függetlenül, több gyülekezet is alakult. Közülük az amerikai Assemblies of God misszióhoz tartozó ág erősödött meg (elsősorban Mihók Imre és Rároha Dezső munkájának köszönhetően). Nevük először Magyarországi Istengyülekezetek, majd Istengyülekezetek Magyarországi Szövetsége volt. A növekvő mozgalomnak 1931-ben már 31 gyülekezete volt. A szövetség vezetését ekkor Siroky István, majd Tomi József látta el. A mozgalomban bekövetkezett ellentétek szakadásokhoz vezettek. A Rároha vezette szövetség maradt az Istengyülekezetek, a Tomi-Siroky vezette szövetség pedig létrehozta a mozgalom később erősebbé vált ágát, a Pünkösdi Gyülekezetek Szövetségét. 1936-ban a két szárny egyesült. A Horthy-korszakban betiltott pünkösdi gyülekezetek illegálisan működhetek csak tovább. A mozgalom közben és a háború után is több elágazást, szétválást és egyesülési kombinációt ismerő (és nem egyszer a politikai befolyásolási kísérleteknek is kiszolgáltató) történetét itt külön nem részletezhetjük. 1962-ben mindenestre létrejött a nagyobb pünkösdi irányzatok, az evangéliumi keresztyének és az evangéliumi pünkösdiiek egyesüléséből a ma is ismert egyházszervezet, az Evangéliumi Pünkösdi Közösség (EPK), amely 2011-től új név alatt, mint Ma-

A ház története önmagában talán nem érdemelne több figyelmet annál, amit a gyülekezet honlapján olvashatunk: „A helyiség régebben lovaglóterem volt, amit a háztulajdonos gróf leánya használt. Majd a zsidó hitközség vette át,[...] és étkezés céljára rendezték be.”⁷ Jobban elmélyedve azonban e múltban, egy igen izgalmas és sokat mondó egyház-, ökümené és várostörténeti mikropanoráma tárul fel előttünk.⁸

Az épület minket érdeklő tulajdonosi és funkcionális hátteréről (az elérhető telekkönyvi adatok alapján) az alábbiakat tudhatjuk: az ingatlant 1897. április 1-én gróf Vass Jenőné Hetei Bakó Irma⁹ cegei lakos vásárolta meg¹⁰ (feltehetően egy bizonyos Schwartz Páltól,¹¹ aki 1895-től volt annak tulajdonosa). Az újsághirdetésekből az ingatlant innentől kezdve Vass Jenőné bérházaként említik.¹² A lovaglóteremre nem találtam ugyan utalást, a gyülekezeti honlap állítása azonban nem elképzelhetetlen, különösen, hogy a környéken ebben az időben több helyen is hirdettek kiadásra

gyar Pünkösdi Egyház folytatja tevékenységét. (Már e néven kerültek be egyébként az őket nem csak bejegyzett, de „történelmi kiségyház” minősítéssel elismerő 2011. évi CCVI. törvénybe is.) Részletesen mindehhez ld.: SZIGETI JENŐ: A magyarországi pünkösdi mozgalmak. In: Rajki Zoltán – Szigeti Jenő: Szabadegyházak története Magyarországon 1989-ig. Bp., 2012. 181–186. p. A pünkösdi mozgalom magyarországi történetét bővebben ld.: TÓTH LÁSZLÓ – MAKOVEI JÁNOS – KOVÁCS BÉLA – PATAKI ALBERT: A pünkösdi mozgalom Magyarországon. Bp., 1988.; RAJKI ZOLTÁN: A pünkösdi mozgalom története Magyarországon, 1945–1961. Bp., 2011. A Magyar Pünkösdi Egyház (MPE) megalakulása Magyarországon. Online: Magyar Pünkösdi Egyház honlapja: <http://punkosdi.hu/Egyházunk/Történelmünk/Hazai> – 2018. január.

- ⁶ A birtok- és tulajdoni lapokon gazdasági épületként szerepel. Budapest Főváros Levéltára (továbbiakban: BFL.) XV. (= Gyűjtemények.) 37. d.) (= Telekkönyvi és ingatlannyilvántartási iratok. Budapesti telekkönyvi betétek.) 9579. sz.
- ⁷ Az Aréna úti gyülekezet megnyitója: AGAPÉ Pünkösdi Gyülekezet honlapja (a továbbiakban: Agapé portál): <http://agape.punkosdi.hu/Gyulekezet/Tortenet> – 2018. január.; Átköltözés az Aréna úti helyiségbe: Agapé portál: <http://agape.punkosdi.hu/Tortenet> – 2018. január. Az érdeklődőknek javasolom a honlapon található, a szóbeli visszaemlékezések még épp időben elvégzett összegyűjtésével közkinccsé válhatott történetek, összefoglalók teljes elolvasását. Vö. 48. sz. jegyz.
- ⁸ Bizonyos párhuzamként említhető a Luther-házban lévő Szlovák Evangélikus templom és története. Lásd pl.: BORBÁS BARNA: Tudta, hogy van egy láthatatlan templom a Rákóczi úton? In: valasz.hu / Itthon. 2016. március 29. Online: <http://valasz.hu> – 2018. január.
- ⁹ Vass Jenőné sz. Mária Bakó de Hete (Monasterzyka, 1859. február 17. – Cege, 1939. február 27.) Ld.: Genealogy.eu: <http://genealogy.euweb.cz/> – 2018. január. A Vass név Magyarországon használt gyakori változata volt a Vass.
- ¹⁰ BFL. XV. 37. d.) 9579. sz. 2. és 5. p., 12. sz. bejegyzés. Cege – egykori helyesírással: Czege, olykor: Csege –: kisközség az erdélyi Szolnok-Doboka vármegyében. A település ma Romániában, Kolozs megyében található, Taga néven. Ld.: KÁDÁR JÓZSEF: Szolnok-Dobokavármegye monográfiája. II. köt. A vármegye községeinek részletes története. (Alparét–Décse.) Dés, 1901. 477–483. p. Online: Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/04700/04755/> – 2018. január.
- ¹¹ BFL. XV. 37. c.) (= Pesti telekkönyvi betétek.) 13687. sz. 2. p., 1. sz. bejegyzés.
- ¹² A ház a hivatalos lakcímgjegyzékben először 1901-ben szerepel a grófné nevével. Ld.: *Budapest Czim- és Lakásjegyzék, 1901–1902.* 1693. p.

szabad istállót, és mert a grófi család¹³ könnyen megengedhetett magának ilyen luxust.

Az adventista fázis

Az épület a pünkösdiéket megelőzően először a magyarországi adventista mozgalom életében játszott szerepet.¹⁴ Magyarországon az adventista egyház megjelenése az amerikai származású John F. Huenergardt (1875–1955) nevéhez kötődik, aki 1898-ban Kolozsvárott kezdte meg missziói működését. A jelenlegi Magyarország területén a mozgalom¹⁵ az innen kirajzó hívek tevékenysége révén vált ismertté,¹⁶ éspedig – legalábbis Budapesten – a Dózsa György utcai ingatlan tulajdonosához köthetően. Az 1900-as évek fordulóján a Vass család az Erdélyben szolgáló, és adventista hitelveket követő alkalmazottját, Ósz B. Mihályt,¹⁷ Budapestre helyezték át az Aréna út 7. sz. ház gondnokának. Ósz, élve a helyzetéből adódó lehetőségekkel, a házban egy kis gyülekezeti helyiséget¹⁸ létesített, és Nagy Györgyné Szabó Miklós Annával¹⁹ elkezdte a budapesti missziói munkát is.

¹³ Wass Jenő gróf (Cege, 1844.november 25. – Cege, 1911. október 28.). Vö. 9. sz. jegyz. Wass (Wass de Czege, Wass de Cege, czegei Wass, cegei Wass) Jenő Czege község birtokosa volt. Családja 1324-től birtokolta a települést.

¹⁴ A két közösség múltjával kapcsolatos korabeli sajtótermékek jelentős részét ld.: Kisegyház-kutató Egyesület honlapja. Online: <http://kisegyhazkutato.hu> – 2017. október.

¹⁵ A H. N. [hetedik napot ünneplő] Adventista Egyház történeti gyökereit a 18. század végén, Amerikában létrejött – elsősorban William Miller (1782–1849), majd E. G. White (1827–1915) által fémjelzett és vezetett – eszkatologikus, ébredési mozgalmakból eredeztetik. Európába az 1857-ben az adventistákhoz csatlakozott Michael Czechowsky (eredetileg római katolikus) lelkész svájci munkássága révén jutott el (a lelkész 1869-ben egy évig Magyarországon tartózkodott). Az Adventista Egyház organizált tevékenységéről az 1900-as évek elejétől kezdve beszélhetünk, amikor a Kolozsvárott – Ludwig Richard Conradi német misszionárius 1895. évi erdélyi működése nyomán – megkeresztelkedettek megkezdték térítő és gyülekezetszervező szolgálatukat.

¹⁶ A rendészeti munkában felhasználható vallási és etnikai ismeretek. Szerk.: Kozáry Andrea – Valcsicsák Imre. Bp., 2014.; Részletesen: RAJKI ZOLTÁN: Egy amerikai lelkész magyarországi missziója. John Friederick Huenergardt élete és korának adventizmusa. Bp., 2004. (Kisebbségkutatás könyvek.) (továbbiakban: RAJKI, 2004.)

¹⁷ 1909 novemberében például bibliai munkássá avatták fel, élete egyes állomásairól tudósít: *Evangéliumi munkás*, 1910. február 2. p.

¹⁸ MURÁNYI Á.: Valami a budapesti munka kezdetéről. In: *Adventi-Hírnök*, 1935. 3. sz. 38. p. (Helyszínrajzok és részletes leírások hiányában az imaterem épületen belüli pontos elhelyezkedése nem ismert.)

¹⁹ „Kolozsvárról került fel a fővárosba, a hétgyermekes Engel családhoz. Ez a testvérnő egyike volt az első erdélyi testvéreknek, és akkor, a jelenlegi Magyarország területén, egyedüli tagja felekezetiünknek”. Forrás: Hogyan jutott magyar földre az adventizmus? (1890–1918) In: *Az Idők Jelei*, 2002. március. 7. p. (A cikk az azonos nevű folyóirat 1948. évi 2. számában megjelent írás újraközlése. A szerző nem ismert.); Szabó Miklós Annát tekinti a mai Magyarország területéről ismert első adventistának (tagfelvétel időpontja: 1898. március 8.); SZIGETI JENŐ: Fejezetek a H. N. Adventista Egyház magyarországi történetéből. Bp., 1985. (továbbiakban: SZIGETI, 1985.) 71. p.

Működésük eredményességét látva, John F. Huenergardt elhatározta, hogy Kolozsvárról Budapestre hozza a misszió központját.²⁰ Így nyílt meg 1903 novemberében az Aréna út 7. sz. alatt az első imatermük,²¹ ahol 1904. december 1. és 4. között rendezték meg a Trianon előtti Magyarországon szétszórva élő adventista hívek találkozóját.²² A gyülekezet nem sokáig használta első imatermét, mert 1905-ben²³ már továbkköltözött a Rottenbiller utcába.²⁴

A zsidó vallási jelenlét

1. Az adventisták elköltözése után az imaterem hamarosan új bérlőre talált. 1907-ben már a házban működött, s legalább 1916-ig²⁵ itt tevékenykedett a „Szegénysorsú gyermekágyas izr. nőket segélyező egyesület”.²⁶ Az épület e korszakáról az általam elért egyéb adatok nagyon szórványosak. Tudni lehet viszont, hogy az „Erzsébetvárosi imaegyesület” 1921-ben pászkaárusítást tartott itt, vagyis hogy legkorábban ekkortól izraelita imaház működött e helyütt. A kultusz hely a korabeli közleményekben mint „Erzsébetvárosi imaház”,²⁷ „Erzsébetvárosi izr. imaház”²⁸ vagy „Aréna út 7. szám alatti imaház”²⁹ szerepel. Egy 1923-as hirdetésben³⁰ az imaházat „a zsidó gimnázium”³¹ templomaként (is) említik. Az 1921–1930-as évekre kiadott zsidó naptárakban és évkönyvekben az imaház ugyanakkor csak egy helyütt említetik, Erzsébetvárosi Bész Jiszrael Imaház néven.³² További bizonyoságaként annak, hogy e helyen ekkor zsidó imaház is volt, két korabeli kántorról is tudunk, akik itt szolgáltak: Klein Miklós³³ 1926-ban (a III. kerületi és

²⁰ A Hetednapi Adventista Egyház Magyarországon. (Szilvási József 1998-as előadása alapján.) H.N. Adventista Egyház honlapja, Székelykeresztúr. Online: [http://kegyelem.net/keresztur / Magunkról.](http://kegyelem.net/keresztur/Magunkrol) – 2018. január.

²¹ Ld. 19. sz. jegyz. 7. p.

²² Adventista jegyzőkönyvek, 1904. IV. A negyedik általános közgyűlés jegyzőkönyve. – Kisegyház-kutató Egyesület honlapja. Online: [http://kisegyhazkutato.hu /](http://kisegyhazkutato.hu/) Dokumentumok. – 2017. október. Ld. még: SZIGETI, 1985. 104., 107. p.

²³ RAJKI, 2004. 66. p.

²⁴ Huenergardt a Rottenbiller utca 4/b. II. emeletén lakott. Uo., 66. p.

²⁵ *Budapest Czim- és Lakásjegyzék*, 1916. 556. p.

²⁶ *Budapesti Czim- és Lakásjegyzék*, 1907–1908. 415. p. Az alakulás és bejegyzés időpontja: 1903. Székhelye: VII., Aréna út 7. – Budapest egyesületei – Tematikus adatbázis. Online: <http://archivportal.arcanum.hu> – 2016. november. Az adatbázisban szereplő adatok forrása: BFL. IV. 1428. (=Politikai iratok gyűjteménye.) IX.2717/1903-VII. Egyesületek működésének éves felülvizsgálata jegyzék, 1904.

²⁷ *Az Újság*, 1925. január 15. 8. p.

²⁸ *Az Est*, 1923. augusztus 30. 8. p.

²⁹ *Világ*, 1924. december 23. 9. p.

³⁰ *Világ*, 1923. szeptember 8. 8. p.

³¹ Abonyi utca 8. (Az Abonyi és a Bálint Sándor [ma Cházár András] utca sarkán.)

³² Ld. ehhez: Templomi jótékony egyletek, amelyek imaházakat is tartanak fenn. In: *Zsidó Évkönyv az 5688. bibliai évre.* Szerk.: Kecskeméti Vilmos. Bp., 1927/28. 203. p. Az imaház rabbija ez időben Mondl Sámuel volt, az elnöki tisztet pedig Bartos Jakab látta el.

³³ Klein Miklóshoz ld.: *Fejér Megyei Életrajzi Lexikon.* Szerk.: Szőnyegi Hajnalka. [2008–] Online: <http://old.vmk.hu> – 2018. január.; GIORA SHARON: (Majdnem) elfe-

a békéscsabai szolgálati ideje közötti évben), valamint a később híressé vált Vigoda Sámuel (1893–1990), aki 1931-ben töltötte be a jelen helyen e tiszt-séget.³⁴

2. A történetek párhuzamos másik ágaként annak nyomaira bukkanhatunk, hogy 1926. november 26-án az Aréna úti székhellyel megalakult az „Erzsébetvárosi Izraelita Templom Egyesület”.³⁵ Szoros összhangban áll ezzel, hogy e címen említik a korabeli híradások a „VII. kerületi Izraelita Temp-lomegyesület irodáját” is.³⁶

A Zsidó Gimnázium Barátai Egyesülete³⁷ 1927-es közgyűlésén a titkári jelentés felsorolta azokat a feladatokat, amelyeknek elvégzését az egyesület az előző években vállalta, és ezek között szerepelt a zsidó gimnázium temp-lomának felépítése is,³⁸ ezt illetően a *8 Órai Újság* augusztus 24-én arról tájékoztatót, hogy a VII. kerületi Erzsébetvárosi Imaház Egyesület részére engedélyezték az Abonyi utca 8. szám alatt imaház felépítését.³⁹ A fejlemé-nyeknek megfelelően az év szeptemberében a Zsidó Gimnázium⁴⁰ templo-mának helyeként már az iskola Abonyi utca 7–9. sz. alatti címét adták

lejtett kántorok. MAZSIHISZ honlapja, 2009. november 24. Online: www.mazsihisz.hu – 2018. január.

³⁴ (GY. C.): Vigoda kántor úr. Orvostanhallgatóból templomi énekes. In: *Az Újság*, 1921. július 1. 3. p., 1921. július 6. 6. p. Vigoda két év múlva, 1933-ban az USA-ba (New York) emigrált, ahol ottani tanára, Rosenblatt Josef (Yossele) helyét kapta meg az Oheb Zedek zsinagógában. Ld.: Jewish Music Research Centre Biographies The Hebrew University of Jerusalem. Online: <http://www.jewish-music.huji.ac.il> – 2018. január. Ld. még a Chazzanut Online Vigodáról szóló írását: <http://www.chazzanut.com> – 2018. január.

³⁵ Ld.: BARABÁS GYÖRGYI: Magyarországi zsidó hitközségek, egyletek, társulatok alapszabályai. Bp., 2007. 139. p. A BFL. egyesületi tematikus adatbázisa (ld. 26. sz. jegyz.) e néven csak egy szervezetet ismer, amely 1945 és 1950 között működött a Bethlen téren. Az alakulás időpontjaként mégis az 1927. október 19-i dátumot adja meg (jelezve azonban, hogy ez nem biztos).

³⁶ *Az Újság*, 1928. szeptember 5. 8. p.

³⁷ Az egyesület első közgyűlését 1924-ben tartotta, ld.: A Tanműhely mécsese. Emlékkönyv a Zsidó Gimnázium fennállásának 90. évfordulójára. Szerk.: Helfrich Judit – Kékes Mária. Bp., 2009. (továbbiakban: A Tanműhely mécsese.) 16. p. A BFL-adatbázis (ld. 26. sz. jegyz.) szerint az egyesület alakulási időpontja 1923. december 31. volt, székhelyeként pedig az 1949-es állapotra vonatkozó XIV. ker., Szent Domonkos u. 10. sz. alatti adatot szerepelteti.

³⁸ *Pesti Hírlap*, 1927. március 29. 8. p. 1923 októberére valójában már elkészült az imaterem a karzattal és padokkal, de a teljes befejezése és felszerelése csak 1927-ben történt meg. MAUCHA IMRE: A Pesti Izraelita Hitközség Alapítványi Főgimnáziuma alapításának és fölépítésének története. A Radnóti Miklós Gyakorlóiskola jubileumi emlékkönyve, 1959–2009. In: A Tanműhely mécsese. 20. p.

³⁹ *8 Órai Újság*, 1927. augusztus 24. 7. p. (A szervezet működéséről közelebbi adatokat nem sikerült föllelnem.)

⁴⁰ Az egykori Pesti Izraelita Hitközség Fiú- és Leánygimnáziuma ma az ELTE Radnóti Miklós Gyakorlóiskolája.

meg.⁴¹ Egyes adatok arra utalnak ugyan, hogy az Aréna úti épületben egy darabig továbbra is működött az imaház, mert egy 1928-as kiadvány szerint gondnoka ekkor Neuhauser Hermann volt.⁴² Az épület ezen funkciója a gimnázium felépülése után fokozatosan megszűnhetett (a Templom Egyesület pedig feltehetően a Bethlen téren működött tovább⁴³). A következő négy évre vonatkozóan (legalábbis az áttekintett, korabeli polgári és egyházi források alapján) mindenesetre egyetlen adatot sem találtam, ami az épülethez köthető zsidó vallási vagy kulturális-közéleti/izraelita jelzővel ellátott tevékenységre utalt volna, hanem csak 1933-ra vonatkozóan, amikor azonban az Aréna út 7. sz. alatt már egy izraelita főzőhelyet tartottak nyilván.⁴⁴ Arra vonatkozóan, hogy ez utóbbi meddig működött, nem sikerült adatra bukkannom, hiszen a bérlőkre és az épület funkciójára vonatkozó adatok a tulajdoni lapokon sem szerepelnek.

A püünkösdi-korszak

Ezen a ponton vissza is érkeztünk kiindulópontunkhoz, az Agapé Püünkösdi Gyülekezet történetéhez, illetve az általuk saját történetükről közölt további tényekhez. Míután az addigi közösségi alkalmakhoz igénybe vett⁴⁵ Orczy út 16. sz. alatti háztömb⁴⁶ udvarán álló épület emeletén lévő, kb. 70 m²-es termet a gyülekezet kinőtte, és mert az egyéb szempontból sem volt megfelelő,⁴⁷ elodázhatatlanná vált új székhelyet keresniük:⁴⁸ „Az új helyiség kere-

⁴¹ *Magyarország*, 1927. szeptember 10. 13. p. A fiúgimnázium 1923 szeptemberében már beköltözött a félig kész épületbe a Wesselényi utca 44-ből: A Tanműhely mecse-se. 15. p.

⁴² *Budapesti Czim- és Lakásjegyzék*, 1928. 578. p.

⁴³ Ld. 35. sz. jegyz.

⁴⁴ A székesfőváros közigazgatása az 1933. évben. Bp., 1933. (Budapesti Statisztikai Közlemények 77/3.) 642. p.

⁴⁵ A közösség központi gyülekezete az 1930-as években Kispesten volt. Az erőteljes közösségi élet dokumentumaként ld. a *Kispesti Istengyülekezet örömnappja* c., 1931. október 25-i csoportképet: Agapé portál. Online: <http://agape.2p.hu> – 2018. január. (A püünkösdi közösség másik, széles körben használt korabeli névváltozata volt az Istengyülekezetek is, vö. 5. sz. jegyz..) Az Orczy úton 1934-ig összejövő kis közösség a kispesti gyülekezet ún. szóránya volt. Ld.: Agapé portál. Online: <http://mobile.agape.2p.hu> / Előzmények / A közösség budapesti és Budapest környéki gyülekezetei a 30-as évek elején – 2018. január. Megjegyzés: A közösség az Agapé nevet a '90-es években vette föl. (Vö. 70. sz. jegyz. ill. kapcsolódó főszöveg). Addig az általános gyakorlatnak megfelelően a székhelyük szerinti név föl vételével különböztették meg magukat, mint pl.: Evangélium Püünkösdi Közösség Budapest, Dózsa György úti Gyülekezete. (48. sz. jegyz.) A püünkösdi gyülekezetek egyébként az azonos hitvallást nem érintő nagyfokú szervezeti önállóság jegyében szervezhetik életüket.

⁴⁶ Az épület ma már nem áll. Az akkor Mező Imre út 59. szám alatt lévő épületcsoportot az 1980-as évek elején bontották le. Ennek egyik háza volt a korabeli Orczy út 16. sz. alatti ház.

⁴⁷ Az épület földszinti részét burgonyafőzésre használták a pesti pékek ellátása céljából, s ezért zavaró és kellemetlen, állandó gőz és burgonyaszag szállt fel.

sésének idején a gyülekezetünknek hűséges szolgálója, szavalója volt Schwarz Laura,⁴⁹ a *Pesti Lloyd szerkesztőségének* alkalmazottja. Ő volt az, aki a VII. kerületi Aréna út 7. szám alatti házban levő kiadó helyiséget ajánlotta. [...] Ezután történt, hogy a gyülekezet a helyiséget kibérelte,⁵⁰ és 1934 tavaszán nekiláttak a munkának. A helyiség igen rossz, elhanyagolt állapotban volt.”⁵¹

A felújítás a gyülekezeti tagok áldozatos és kétkezi munkájának köszönhetően gyorsan haladt, és így 1934 augusztusától a helyiség már Magyarország legnagyobb pünkösdi gyülekezetének imatermeként működhetett. A nagyszabású felújítási munkák alapján a közösség hosszú távú bérlésben is gondolkozhatott. „Az új imaházhelyiség ünnepélyes megnyitóját – a tervezettnél megfelelően – 1934. augusztus 5-én vasárnap délután 5 órától tartották”⁵² mintegy 500 résztvevő jelenlétében.⁵³ Tomi József, a gyülekezet elöljárója, bevezető beszédében azt is megemlítette, hogy „ez a helyiség eddig a testi Izráel temploma volt; most pedig a lelki Izráél lett”,⁵⁴ ami egyértelműen megerősíti az ötven évvel később megjelentetett visszaemlékezéseket⁵⁵ a pünkösdi és a volt zsidó imaház közötti épületi kontinui-

⁴⁸ [TFIRST GYULA:] *Visszaemlékezés az Evangélium Pünkösdi Közösség Budapest, Dózsa György úti Gyülekezetének megalakulására és ötven éves múltjára, 1934–1984.* H.n., 1984. (továbbiakban: *Visszaemlékezés, 1984.*) 10., 13. p.

⁴⁹ Ld. a 10. sz. jegyz.-ben hivatkozott tulajdoni lapokon szereplő Schwartz Pált, aki a ház 1895 előtti tulajdonosa volt. Az Aréna út 7/a. sz. házban lakott Schwarcz Jakab és Jakabné. BFL. VII. 183. (= A jogszolgáltatás területi szervei. Tokaji Nagy Lajos közjegyző iratai.) 1898. 0587. I. 0066696. (Schwarcz Jakab, 1898); Uo., 0066697. (Schwarcz Jakabné, 1898.) Schwarz Laura az ő rokonuk lehetett. Említi Schwarz Laura zsidó származását, megjegyezve azt is, hogy a gyülekezetben kezdettől fogva igen sok zsidó nő és férfi talált otthonra: *Visszaemlékezés, 1984.* 13. p. A gyülekezet új honlapja ugyanakkor már úgy idézi a nevezett forráshelyből az adott információt tartalmazó szakaszt, hogy a származásra utaló adatot kihagyja: Agapé portál. Online: <http://agape.punkosdi.hu> – 2018. január. Annak ellenére egyébként, hogy az erre utaló adat egy régebbi oldalon még elérhető.

⁵⁰ Ld.: Agapé portál. Online: <http://agape.punkosdi.hu> – 2018. január. Az MPE Agapé Pünkösdi Gyülekezet c. Wikipédia-szócikk szerint viszont megvásárolták és rendbe hozták, ami a telekkönyvi bejegyzések alapján azonban tévedés. Vö.: Wikipédia. Online: <https://hu.wikipedia.org> – 2018. január. A megvásárlásra egyébként a később még szóba kerülő 1937-es évben elvileg lehetőség lett volna, mert az ingatlant a grófné ez év február 25-én eladta (215.000 pengőért) Kovács Ferencnek és nejének, Oprics Juliannának, akiknek a tulajdonjoga az épület államosításáig fenn is állt. Ld.: BFL. XV. 37. d.) 9579. sz. 2. p. (Tulajdoni lap.) 4–5. bejegyzés. *Közgazdasági Újság, 1937.* április 18. 19. p.; *Pesti Hírlap, 1937.* április 18. 21. p.

⁵¹ Agapé portál.

⁵² Ld.: Meghívó az Aréna úti imaház 1934. augusztus 5-ére kitűzött ünnepélyes megnyitójára. [Szórólap.] Közli: *Visszaemlékezés, 1984.* 14. p.

⁵³ *Visszaemlékezés, 1984.* 15. p.

⁵⁴ (Z.): A budapesti új imaház ünnepélyes megnyitása. In: *Apostoli Hit, 1934.* augusztus 19. 6. Itt szeretném megköszönni Bernhardt Gyula – a gyülekezet presbitere – segítségét, aki az *Apostoli Hit* – számomra korábban elérhetetlen – számait rendelkezésemre bocsájtotta, s a megnyitóval kapcsolatos emlékeit megosztotta velem.

⁵⁵ Ld. 7. és 48. sz. jegyz.

tásáról, és egyszersmind egy új egyházi mikrohistóriai adattal is szolgál: a Magyar Pümkösi Egyház taggyülekezetei között nem kizárólag a Mindenki Temploma Gyülekezet (korábbi nevén Sion Gyülekezet) az egyedüli közösség (amint azt a nagy médiafigyelmet kiváltó esemény idején rendre hangsúlyozták), amely volt zsidó imaházban tartja (mind a mai napig) istentiszteleti alkalmait.⁵⁶

Epilógus

Mivel a gyülekezet gyors gyarapodásának köszönhetően három év alatt ez a helyiség is túlszűfoltta vált (alkalmaikon ekkor már esetenként 400–500-an vettek részt), 1937-ben gyűjtést indítottak azért, hogy egy 1000–1500 férőhelyes, nagyobb helyiségbe költözhessenek.⁵⁷ (Ekkor egyébként már Újpesten is volt egy pümkösi imaház, Óbudán pedig egy missziói állomás.) Az új helyiség megtalálására azonban már nem adódott lehetőség.

1939. szeptember 1-én, a második világháború kitérésével kihirdetett rendkívüli állapot bevezetésével korlátozták a kisegyházi közösségek gyülekezeti jogait, december 2-ával pedig betiltották a közösség működését is.⁵⁸ A közösség az Evangélikus Egyháztól kapott segítséget azzal, hogy a pümkösi mozgalom szimpatizánsának számító budapesti székhelyű bányai egyházkerületi püspök, Raffay Sándor⁵⁹ támogatásával beolvadtak a „történelmi” felekezetbe: az Aréna úti Gyülekezet hivatalosan így az Evangélikus Egyház Damjanich utcai lelkészi hivatalához tartozott,⁶⁰ s az azt vezető Kemény Lajos esperes⁶¹ irányítása alá került,⁶² és ettől kezdve evangélikus

⁵⁶ A kőbányai zsinagógát és a hozzá kapcsolódó épületeket 1989-ben megvásárolta az Evangélikus Pümkösi Közösség Sion Gyülekezete és az Emberbarát Alapítvány. Adományokból és önkéntes munkával felújították, majd 1991 áprilisában avatták fel. Ld.: Mindenki temploma. In: Wikipédia. Online: <https://hu.wikipedia.org> – 2018. január.; SZEGŐ GYÖRGY: „Az Úr felépíti Dávid leomlott sátorát”. Zsinagógafelújítás Magyarországon a 80–90-es években. In: *Múlt és Jövő*, 1992. 1. sz. 77–83. p.

⁵⁷ Ld.: TOMI JÓZSEF: A budapesti gyülekezet. In: *Apostoli Hit*, 1937. Közli: Visszaemlékezés, 1984. 20. p. További statisztikai információik az 1937. évről: Visszaemlékezés, 1984. 18. p.

⁵⁸ Lásd a 363 500/1939. VII-a. sz. és a 65.825/eln. 13. – 1939. sz. körrendeletet, melynek kiadásával Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter betiltotta az Istengyülekezet „szekta” működését. (E tiltás került megerősítésre a 402/eln. 13. – 1941. sz. körrendelettel. *Honvédségi Közlöny*, 1940. január 15. 42. p.; *Belügyi Közlöny*, 1939. 57. sz. 1617. p.; *Budapesti Közlöny*, 1939. december 13. 2. p.; *Honvédségi Közlöny*, 1941. január 27. 58. p. Ld. még: 151.997/1940 VII. sz. 1941. január 2-i körrendelet: *Budapesti Közlöny*, 1941. január 5. 22. p.; *Belügyi Közlöny*, 1941. 2. sz. 64. p.

⁵⁹ Raffay Sándor (1866–1947) 1918-tól 1945-ig volt a Bányai Evangélikus Egyházkerület püspöke.

⁶⁰ Budapesti Evangélikus Egyházmegye Esperesi Hivatala, VII., Damjanich utca 28/b.

⁶¹ Kemény Lajosnak (1884–1953) a munkájuk támogatását kérő levelén szereplő mottó: „Aki azért jót tudna cselekedni és nem cselekszik, bűne az annak.” (Jakab 4,17.) (Az esperes dátum nélküli [1943?] felhívása a Református Egyetemes Konvent „Jó Pásztor” Missziói Albizottsága anyagi támogatására az evangélikus vallású, munkaszolgálatra behívottak családjának segélyezése céljából. Másolatban a szerző birtokában.)

egyházi imaházként használhatták saját addigi templomukat.⁶³ (A gyülekezet kapcsolata az Evangélikus Egyházzal a félillegális működés időszakát követően sem szakadt meg,⁶⁴ mintegy tovább folytatva és erősítve is a hely immár tradicionális ökumenikus auráját. Amint az a *Visszaemlékezés* c. kiadványban is olvasható: „azóta minden vasárnap délelőtt [tehát 1984-ig bizonyosan] evangélikus istentiszteletet tartanak imaházhelyiségünkben”.⁶⁵)

A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1952. évi 4. sz. (1952. február 17.), az „egyes házingatlanok állami tulajdonba vételéről” szóló törvényerejű rendelete⁶⁶ értelmében a Dózsa György út 7. sz. alatti ház is állami kézbe került.⁶⁷ Mivel az intézkedés a meglévő bérleti jogviszonyokat nem befolyásolta,⁶⁸ a gyülekezet maradhatott az eddigi helyén. Az épület vagyonkezelője a Főváros XIV–XVI. Kerületi Ingatlankezelő Vállalat, majd a Kincstári Vagyon Igazgatóság (KVI) Budapest–Pest megyei kirendeltsége lett. Az ingatlantörténet újabb fontos állomását jelentette, hogy a tulajdoni lapon nem részletezett jogügylet révén a bérlemény kezelőjeként 1984. július 17-től az Evangéliumi Pünkösdi Közösség került bejegyzésre (ez a helyzet 2005. április 4-ig állt fenn), és 2005. november 9-én pedig – tulajdonba adás⁶⁹ jogcím révén – annak tulajdonosává is vált (a KVI kulturális, szociális és hitéleti célokra térítésmentesen átadta az épületet az egyháznak). A történet végét az képezi, hogy 2009. február 10-én az EPK az akkorra már

⁶² Bővebben ld.: Agapé portál: A kezdetek, 1934–1959., továbbá: SZEBENI OLIVÉR: Zengő Harangok. In: *Szolgatárs*, 2012. szeptember 31. 27–34. p.; *Visszaemlékezés*, 1984. 22. p.

⁶³ Mint érdekességet említem, hogy a pünkösdi gyülekezet evangélikus egyházi illegációjával egy időben (az elérhető adatok szerint 1939 és 1943 között mindenképpen) a M. Mohammad Ibrahim Nasir B. A. vezette Magyarországi Iszlám Misszió (Ahmadiyya Mozgalom) irodája is az Aréna úti házban működött (közelebbről a III. em. 2. sz. alatt). Ld. erről a Chicagóban, Sufi M. R. Bengalee szerkesztésében kiadott folyóiratban: *The Moslem Sunrise*, 1940. No. 1. 2. p.; 1939. No. 2.; 1943. No. 2.

⁶⁴ Az 1939-ben betiltott felekezetek (így a pünkösdi közösség is) 1945. július 31-től szabadon működhettek, amikor is a belügyminiszter érvénytelenítette a betiltásukról szóló rendeletet. Ld.: RAJKI ZOLTÁN: A kisegyházak és az 1947. évi XXXIII. törvény. In: *Egyházak és tolerancia Magyarországon*. Tudományos konferencia az 1947. évi XXXIII. törvény megszületésének 60. évfordulója alkalmából. (2007. december 5.) Szerk.: Köbel Szilvia. Bp., 2008. 99. p. A törvény a bevett és az elismert vallásfelekezetek közötti különbségeket is megszüntette.

⁶⁵ *Visszaemlékezés*, 1984. 22. p.

⁶⁶ *Szabad Nép*, 1952. február 19. 5. p. Újraközölve: 1956-os Intézet honlapja: [http://www.rev.hu / Magyarország története / Források listája](http://www.rev.hu/Magyarország_története/Források_listája) – 2018. január.

⁶⁷ Tulajdoni lap a hátsó udvaron álló ingatlanról (1–2. oldal). Forrás: Budapest Főváros Kormányhivatala XIV. Kerületi Hivatala. Ld. még: BFL. XV. 37. d.) 9579. sz. 2. p. (Tulajdoni lap.) 6. sz. bejegyzés; Uo., 6766. sz. 2. p.

⁶⁸ A 12 § (3) bekezdése alapján: „Az állami tulajdonba vett házingatlan volt tulajdonosa és a bérlők, illetve az alkalmazottak jogviszonyában a volt tulajdonos helyébe az állam lép”.

⁶⁹ 2004. évi CXXXV. törvény (2004. 12. 27.) a Magyar Köztársaság 2005. évi költségvetéséről. 8. § (5) bekezdés.

önálló jogi személyként bejegyzett Evangéliumi Püünkösdi Közösség Agapé Gyülekezetének ajándékozta az ingatlant.⁷⁰

A Dózsa György úti imahelyiségben az evangélikus mellett 1991-től néhány éven át heti rendszerességgel református istentiszteleti alkalmakat is tartottak. A püünkösdi gyülekezet ugyanis, követve a számukra nehéz időkben nagy segítséget jelentő befogadás példáját, imaházában helyet biztosított a református egyházi közreműködéssel létrehozott Megbékélés Közösségnek, ismertebb nevén az Erdélyi Gyülekezetnek.⁷¹

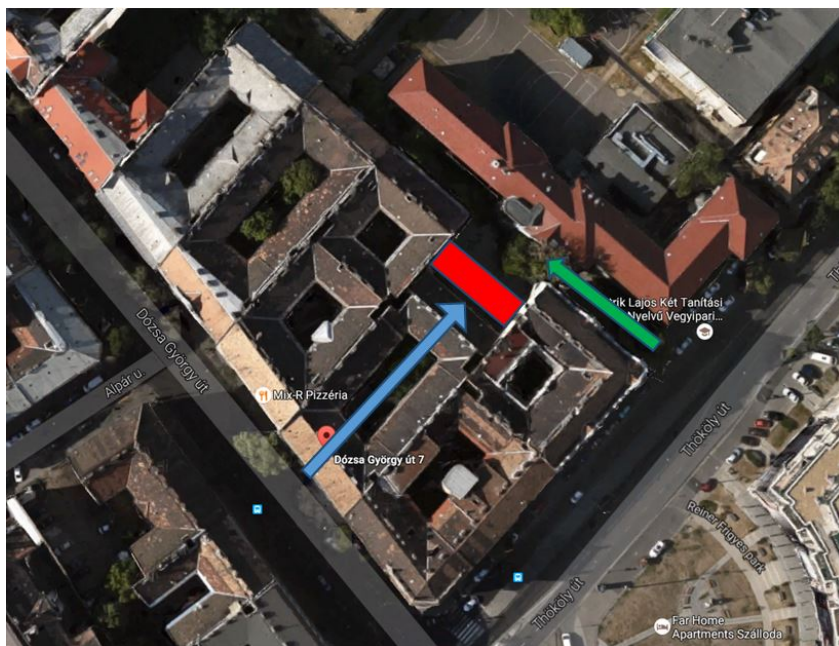
A fenti lokálhistóriai összeállítás vallási közösségek találkozásának példa nélküli magyarországi enumerációját villantja fel. A környező házak rejtekébe beépített (vagy utólagosan körbeépített) Aréna-Dózsa György úti kultuszhelyen jó egy évszázadon át zsidó és keresztény (protestáns) felekezetek (adventisták, püünkösdiiek, evangélikusok, reformátusok) váltották és egészítették ki egymást – egymásról olykor mit sem tudva, de mégis megvalósítva valami töredékeset az ökumené mennyei gondolatából. A kezdetben sűrűn változó tulajdonú épület, az egykori grófi lovarda, a viszontagságos idők elmúltával továbbra is, immár 84 éve megszakítás nélkül a püünkösdiiek otthona.

⁷⁰ Tulajdoni lap a házról (1. oldal). Forrás: Budapest Főváros Kormányhivatala XIV. Kerületi Hivatala.

⁷¹ Az Erdélyi Gyülekezetnek nem csak a székhelye volt itt (XIV., Thököly út 44. [a püünkösdi gyülekezet új bejárata]), de lelkészének, Németh Géának az irodája is. Németh az erdélyi menekültek számára alapított közösségének istentiszteleti alkalmához kérte kölcsön és kapta is meg a helyiséget a püünkösdi gyülekezettől. Ld. pl.: Új helyen a Megbékélés. Testvériség fogadja őket. In: *Pest Megyei Hírlap*, 1991. január 7. 8. p.

KÉPEK**1. A Dózsa György út 7. sz. ház utcafronti képe (2014. június)**

2. Légifelvétel az imaházról és környékéről⁷²

⁷² A téglalappal jelölt terület az imaház, a bal oldali nyíl a régi (Dózsa György úti), a jobb oldali az új (Thököly út) bejáratot mutatja. Forrás: Google Térkép. Online: <https://www.google.hu/maps> – 2018. január